

УДК 323.1

Пономаренко Людмила Вікторівна,
провідний фахівець відділу забезпечення міжнародних зв'язків управління комунікативними зв'язками Національної академії державного управління при Президенті України, 04050, м. Київ, вул. Пуґачова, 12/2, тел.: +38 (044) 481 21 76, e-mail: plv_maren@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9999-6335

Пономаренко Людмила Вікторівна,
ведучий спеціаліст відділу забезпечення міжнародних зв'язків управління комунікативними зв'язками Національної академії державного управління при Президенті України, 04050, м. Київ, вул. Пуґачова, 12/2, тел.: +38 (044) 481 21 76, e-mail: plv_maren@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9999-6335

Ponomarenko Liudmyla Viktorivna,

Leading specialist of the International Relations Division, Communications Department, the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, 04050, Kyiv, Str. Puhachova, 12/2, tel.: +38 (044) 481 21 76, e-mail: plv_maren@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9999-6335

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i14.116>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ ПРОЦЕСІВ НАЦІЄТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ У ДЗЕРКАЛІ АРХЕТИПІКИ

Анотація. Досліджено процеси націєтворення в Україні та країнах Європейського Союзу. Акцентовано увагу на факторах, що є спільного та відмінного для України, яка змогла відновити свою незалежність після тривалих національно-визвольних змагань, з країнами Європейського Союзу, більшість з яких можна назвати державами із сталою демократією. З метою вивчення особливостей процесів націєтворення розглянуто універсальні ознаки, характерні для будь-якої нації: історію, територію, мову, культуру та національну самосвідомість.

Окреслено особливості націєтворення в новостворених і постімперіалістичних державах, а також вплив історії на формування архетипів націй. Досліджено причини активізації процесів націєтворення та їх взаємозв'язок

із посиленням сепаратистських настроїв. Зазначено актуальність питання сепаратизму в порядку денному не лише України, але й країн Європи. Розглянуто вплив процесів націєтворення на тлумачення історичних фактів та подій, на спроби “переписування” історичних фактів або їх замовчування. Вивчено роль мовного питання в націєтворенні та двоякість його тлумачення. Окрему увагу звернено на розбіжності, що склалися у процесі націєтворення в Україні та державах – членах Європейського Союзу. Розглянуто суперечності у тлумаченні різних суспільно-політичних і культурних явищ в Україні та країнах Європейського Союзу. Проаналізовано історичні уроки Європейського Союзу, які варто засвоїти Україні для подальшого безболісного творення нації, та цінний європейський досвід, який варто вивчати або враховувати на практиці. Висвітлено основні виклики, що стоять перед Україною та країнами Європейського Союзу, щодо подальшого націєтворення, мирного співіснування та продуктивного співробітництва.

Ключові слова: націєтворення, Україна, Європейський Союз, територія, сепаратизм, мова, історія, самосвідомість.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПРОТИВОРЕЧИЯ ПРОЦЕССОВ НАЦИЕОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ И ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ В ЗЕРКАЛЕ АРХЕТИПИКИ

Аннотация. Предпринята попытка исследовать процессы нациеобразования в Украине и странах Европейского Союза. Акцентировано внимание на факторах, являющихся общими и отличительными для Украины, которая смогла восстановить свою независимость после длительной национально-освободительной борьбы, и стран Европейского Союза, большинство из которых можно назвать государствами с устоявшейся демократией. С целью изучения особенностей процессов нациеобразования рассмотрено универсальные признаки, характерные для любой нации: историю, территорию, язык, культуру и национальное самосознание.

Определены особенности нациеобразования в новосозданных и постимпериалистических государствах, а также влияние истории на формирование архетипов наций. Исследованы причины активизации процессов нациеобразования и их взаимосвязь с усилением сепаратистских настроений. Указано актуальность вопроса сепаратизма в повестке дня не только Украины, но и стран Европы. Рассмотрено влияние процессов нациеобразования на толкование исторических фактов и событий, попытки “перепиывания” исторических фактов или их замалчивание. Изучена роль языкового вопроса в нациеобразовании и двойственность его толкования. Отдельное внимание обращено на различия, которые сложились в процессе нациеобразования в Украине и государствах – членах Европейского Союза. Рассмотрены противоречия в толковании различных общественно-политических и культурных явлений в Украине и странах Европейского Союза. Проанализированы исторические уроки Европейского Союза, которые стоит усвоить Украине для дальнейшего безболезненного созидания нации, и ценный европейский

опыт, который стоит изучать или учитывать на практике. Освещены основные вызовы, стоящие перед Украиной и странами Европейского Союза относительно дальнейшего нациеобразования, мирное сосуществование и продуктивное сотрудничество.

Ключевые слова: нациеобразование, Украина, Европейский Союз, территория, сепаратизм, язык, история, самосознание.

MODERN TRENDS AND CONTRADICTIONS IN THE PROCESSES OF NATION-BUILDING IN UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION IN THE MIRROR OF ARCHETYPES

Abstract. The article is an attempt to study the nation-building processes in Ukraine and in the countries of the European Union. The similarities and differences are accentuated for Ukraine, which was able to restore its independence after a long national liberation struggle, and the countries of the European Union, most of which can be called the states with sustainable democracy. In order to study the peculiarities of the nation-building processes, universal features common for any nation are investigated: history, territory, language, culture and national self-consciousness.

The peculiarities of the nation-building in the newly and post-imperialist states are determined, as well as the influence of history on the formation of the archetypes of the nations. The reasons for the activation of the nation-building processes and their interrelation with the strengthening of separatist sentiments are investigated. The urgency of the separatism issue on the agenda of not only Ukraine but also of the countries of Europe is mentioned. The influence of nation-building processes on the interpretation of historical facts and events, attempts to “rewrite” historical facts or to silence them is considered. The role of the language issue in the nation-building and the duality of its interpretation are studied. Particular attention is drawn to the disagreements that have emerged in the nation-building process in Ukraine and the Member States of the European Union. The contradictions in the interpretation of various social, political and cultural phenomena in Ukraine and the countries of the European Union are considered. The historical lessons of the European Union, which are worth learning in Ukraine for the further painless nation-building, and valuable European experience, which should be studied or taken into account in practice, are analysed. The main challenges facing Ukraine and the European Union countries regarding the future of the nation-building, peaceful coexistence and productive cooperation are highlighted.

Keywords: nation-building, Ukraine, European Union, territory, separatism, language, history, self-consciousness.

Постановка проблеми. Розвиток української державності ніколи не був простим та однозначним процесом. Українці подолали довгий шлях від безправного населення підкорених земель до повноправних госпо-

дарів у власній державі. Водночас проголошення курсу на європейську інтеграцію, посилення націєтворчих процесів і прагнення самостійно вирішувати внутрішні та зовнішньополітичні питання неочікувано викликали супротив як усередині “п’ятої колони” в Україні, так і в окремих її державах-сусідах. Доки держава є політично, економічно чи військово слабкою, доти вона не здатна захистити ні себе, ні своїх громадян.

Посилення націєтворчих процесів в Україні є свідченням оновлення, переосмислення державності, усвідомлення власної належності до української нації та власної унікальної ідентичності. Цей процес є цілком природним та закономірним, і він є характерним не лише для України, але і для країн Європейського Союзу. Держави-члени ЄС пройшли або досі проходять ті ж самі етапи націєтворення, що й Україна, звертаються до тих самих національних архетипів, які творять кожну окрему націю. Усвідомивши схожість націєтворчих процесів в Україні та Європейському Союзі, можна буде говорити про подальшу розбудову спільних шляхів до мирного співіснування, плідної співпраці та повноцінного взаєморозуміння як серед рівноправних держав єдиної європейської родини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання нації, націоналізму, національних еліт та національної ідеї викликають очікувану цікавість в сучасному українському суспільстві й отримали широке відображення в дослідженнях вітчизняних та закордонних науковців. Питання націєтворення розглядаються

головним чином у контексті зазначених вище питань. Серед дослідників, які працювали в цьому напрямі, можна зазначити Б. Андерсона, Ю. Вебера, Я. Дашкевича, К. Дойча, Е. Гелнера, Б. Кравченка, В. Липинського, І. Лисяка-Рудницького, Е. Сміта та ін.

Водночас питання націєтворення й пошук дотичних елементів націєтворчих процесів в Україні та в державах Європейського Союзу, незважаючи на свою актуальність, залишаються доволі мало вивченими.

Мета статті полягає у визначенні характерних рис, властивих процесам націєтворення в Україні та Європейському Союзі у дзеркалі архетипіки.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ, як і сучасна Європа зокрема, глобалізується з кожним роком. Відкриваються кордони, спрощуються або скасовуються візові процедури, посилюється міграція, особливо трудова, що сприяє розмиттю монолітності націй та культурних цінностей.

Створення Європейського Союзу як наднаціональної єдності передбачає не лише об’єднання ринків та уніфікацію норм законодавства держав-членів, а й узагальнення засад повсякденного життя середньостатистичного європейця.

Водночас на тлі політики об’єднання, уніфікації, стандартизації та мультикультуралізму виразно простежуються тенденції до обстоювання власної національної ідентичності, й у старій Європі, де розстановка сил є сталою вже багато десятиліть, поживаються націєтворчі процеси, посилюється актуальність

власних націєтворчих архетипів. Очевидним стає те, що процес націєтворення є властивим не лише новоствореним державам, які нещодавно проголосили чи повернули незалежність, але й державам, які ніколи її не втрачали.

Багато європейських країн у багачі історії мають імперське минуле, і в зовнішній, і внутрішній політиці таких держав можна помітити архетипи поведінки, властиві колишній Британській імперії, Французькій колоніальній імперії, Австро-Угорщині чи Речі Посполитій. Архетип домінування, закладений у підсвідомість, змушує прагнути до *primus inter pares*¹ і не погоджуватися на менше.

Європейський Союз відкриває для країн Європи широкі економічні можливості, однак обмежує їх власну самоідентифікацію та свободу ухвалення рішень. Тому пожвавлення національних рухів, у тому числі сепаратистських настроїв, і загострення націоналізму в окремих країнах стають своєрідною формою протесту.

Посилення процесів націєтворення може бути зумовлено різними причинами. Для одних країн, як для Великої Британії, вони можуть бути економічними, а для інших, як для Польщі, — ідеологічними [1; 2]. Активізація націєтворчих процесів в Україні, які за великим рахунком на українських землях ніколи і не припинялися, була детонована загрозою втрати незалежності, спричиненою зовнішньою військовою агресією. У відповідь українці звернулися до тих

джерел, тих архетипів, на яких і твориться нація.

Питання творення будь-якої нації є дуже чутливим. На нього суттєвий вплив чинять історичні особливості розбудови нації, ті архетипи, які закладено в основу нації на початку її зародження, та ті зовнішні впливи, яких зазнала нація за часів свого існування.

Тож, щоб зрозуміти сучасні процеси націєтворення в Європейському Союзі та в Україні, варто дослідити характерні для кожної нації універсальні ознаки, а саме історію, територію, на якій проживає нація, мову, культуру та національну самосвідомість [3]. Саме до цих ознак починають апелювати громадяни під час активізації націєтворчих процесів у державі.

Історія України та українського народу не була простою й однозначною. Втрата незалежності, роздробленість, поділеність українських земель між західними та східними сусідами, століття окупації та поневолення не могли не вплинути на націєтворчі процеси в сучасній Україні. Здобуття незалежності в 1991 р. запустило ті процеси націєтворення, які протягом попередніх століть було придушено або які розвивалися вкрай повільно, змушені долати численні перепони.

Цікавість до свого історичного минулого, витоків нації є природною. Переосмислення зазнали численні історичні події, позбувшись ідеологічного затьмарення та замовчування. По-новому вдалося поглянути на постаті багатьох українців, які творили українську історію. Так, для прикладу, тепер можна вголос

¹ Перший серед рівних (лат.).

говорити про геноцид українців у 1932–1933 рр., про примусове переселення до Сибіру та нелюдські умови утримання в радянських концтаборах політичних в'язнів; повернулися із небуття імена представників “Розстріляного відродження”, позбувся епітету “зрадник” гетьман Іван Мазепа. Логічним продовженням цього процесу є видання оновлених підручників з історії, наукових досліджень і публікацій, а також донесення історичних фактів до широких верств населення у простій для сприйняття формі за допомогою засобів масової інформації чи соціальних мереж.

На жаль, унаслідок свідомого спотворювання історичних фактів, злочинного замовчування й відвертого переписування історичних джерел московськими окупантами українських земель, українці сьогодні не повною мірою знають свою власну історію, по крихтам збираючи безцінну інформацію, зокрема з досліджень європейських істориків, роботи яких не зазнали антиукраїнської цензури, та з даних із досі засекречених архівів.

Водночас дослідження власної історії є дотичним до історії інших держав, і як би країнам ЄС не хотілося б сказати про закриття історичних рахунків одне до одного, про їх остаточне “поховання”, практика свідчить про протилежне. Тож, закономірними виглядають спроби окремих держав “переписати” окремі історичні події, надавши їм нового трактування чи заперечуючи сам факт їх існування. Історичні фальсифікації, що вперше виникли ще за часів Давнього Єгипту, існують до нині. Навіть

“офіційна” Біблія неодноразово переписувалася й редагувалася під час численних церковних соборів. Однак для сучасної Європи більш актуальним є, напевно, трактування історії Другої світової війни та повоєнного періоду. Окремі держави намагаються “відбілити” власну роль у тогочасних подіях, перекинувши відповідальність на інші сторони протистояння, а герої національно-визвольної війни для однієї держави можуть виявитися ворогом для іншої, свідченням чого є, наприклад, постать латвійця Герберта Цукурса, якого сьогодні одні називають національним героєм, а інші – військовим злочинцем часів Другої світової війни [4].

Друга світова війна залишила по собі не лише двозначність у трактуванні певних історичних подій та постатей, однак і в питаннях повоєнного територіального розділу Європи. Після неї світові лідери намагалися закріпити кордони країн у тодішніх межах, однак у Європі, як і по всьому світу, тривають націєтворчі процеси, і тому виникають протистояння на національному ґрунті та спалахи сепаратизму.

Так, наприклад, варто згадати доволі гостру ситуацію в Іспанії з країною Басків, а також схожу ситуацію з каталонцями та галісійцями. У Франції відкритим лишається питання Корсіки та меншою мірою Бретані. У Бельгії напружені стосунки зберігаються між валлонами та фламандцями. Велика Британія пережила складний період протистояння сепаратистським тенденціям у Північній Ірландії, а тепер змушена протидіяти спробам Шотландії вийти з її складу.

Україна, на відміну від перелічених прикладів, змогла відновити свою незалежність, вирвавшись з-під імперіалістичного гноблення. На жаль, їй не вдалося уникнути територіальних претензій. Відповідні заяви звучали з боку Польщі, Угорщини та Румунії. Економічна та політична слабкість нашої держави негативно вплинула на спроби асимілювати спірні території, наслідком чого став спалах проросійського сепаратизму в найбільш уразливих регіонах України – в Криму та на Донбасі, результатом чого стали збройна анексія півострова та військове протистояння окупантам і сепаратистам у частині Луганської та Донецької областей.

При цьому, коли європейці активно протидіють сепаратистським настроям на території власних держав, відповідна протидія з боку України викликає осуд та “занепокоєння” з боку європейців. Однак, як показав український досвід 2014 р., нерішучість у протидії сепаратизму несе загрозу для кожного громадянина України й може стати фатальною для незалежності держави у цілому. Тож, захист територіальної цілісності й обороноздатність держави є питаннями національної безпеки, що вимагають рішучих і продуманих дій. І в цій ситуації як територіально зацікавленим державам, так і “занепокоєним” спостерігачам із ЄС варто пам’ятати про окупацію Судетів у 1938 році і про наслідки, які вона мала для всієї Європи.

На сьогодні Європейський Союз має 28 держав-членів та офіційно розмовляє 24 мовами. Можна багато говорити про те, наскільки важливу

роль у міжнародному спілкуванні відіграє англійська мова, однак варто зазначити, що перш ніж заговорити англійською, держави-члени повною мірою захистили своє право на власну мову.

Особливо яскравим є мовний приклад Франції. Незважаючи на її імперське минуле, вона також зіткнулася з необхідністю розвитку та захисту французької мови як державної. Понад півтора століття боротьби на мовному “фронті” дали законодавче закріплення статусу французької мови, зокрема у сферах освіти, праці, торгівлі та публічних послуг, мовні квоти на радіо, передбачену законодавством фінансову підтримку заходів з популяризації мови та штрафні санкції для порушників відповідного мовного законодавства, зокрема закону Тубона [5]. Водночас на сторожі державної мови стоять не лише спеціально визначені для цього державні структури, але й численні мовні асоціації. І лише останніми роками консервативна у мовному плані Франція пішла на мінімальні, однак досі нечувані для неї поступки, прикладом чого може слугувати запровадження в Національній школі управління (ЕНА), де готують еліту французької державної служби, англомовних курсів для іноземців.

Можна також навести приклад феноманії – національно-визвольного руху у Фінляндії, метою якого був перехід зі шведської мови на фінську, а також здобуття Фінляндією незалежності [6]. Незважаючи на нинішню офіційну фінську двомовність, можна впевнено говорити про перемогу не такої вже й “лагід-

ної” феноманії. Боротьба за власну мову забезпечила зростання рівня національної самосвідомості фінів, достатнього для здобуття державної незалежності та подальшого її захисту.

А із найсвіжіших прикладів варто згадати ситуацію в Естонії, де за незнання державної мови сьогодні можна втратити роботу [7]. Відповідні вимоги до володіння державною мовою також закріплено на законодавчому рівні.

Українська мова, незважаючи на лінгвоцид, який їй довелося пережити за часів свого існування, та десятки заборон за останні 400 років все ж таки, на щастя, не була у такому скрутному становищі, як, наприклад, іврит. Водночас важко нині уявити такий собі Легіон оборонців української мови, який би ходив вулицями українських міст та осмикував перехожих, що розмовляють російською, словами: “Українцю, говори українською!” Але саме такий Легіон існував в Ізраїлі, й саме такою діяльністю серед іншого він і займався [8].

Водночас, як такі країни, як Франція, доклали чимало зусиль для розвитку та захисту своєї державної мови, скромні намагання України захистити мову 42 мільйонів своїх громадян викликають несподіваний осуд з боку окремих держав, хоча 77,8 % з мешканців України за переписом населення 2001 р. є етнічними українцями, а дані опитування Центру Разумкова у 2017 р. свідчать, що етнічними українцями себе вважає абсолютна більшість громадян України — 92 % [9; 10].

Тож, цілком закономірною в моноетнічній, тобто однонаціональній

українській державі є її українізація як необхідний засіб захисту етнічних українців від спроб сусідніх держав “врятувати” нас від вигаданих загроз.

Мова є не просто засобом комунікації, а одним з найпотужніших архетипів у розбудові держави, джерелом, яке століттями живило національно-визвольний дух наших співгромадян і попри всі заборони продовжує об’єднувати українців.

У процесі націєтворення характерним є повернення нації до власних витоків, історичних та культурних коренів, в яких зашифровано архетипи нації, ті особливості, які і відрізняють її від інших членів європейської сім’ї.

Величезні кошти вкладаються як Європейським Союзом загалом, так і окремими європейськими країнами зокрема у розвиток власної культури та її популяризацію за межами ЄС. Український народ, який за тисячоліття свого існування має колосальний історичний спадок, поки що, на жаль, не здатен розпорядитися ним належним чином. Частину пам’яток культури було втрачено під час окупації різними державами, коли національні скарби вивозилися до музеїв держав-окупантів, а частину — через брак власних “господарницьких здібностей”. Однак українська самобутність не обмежується матеріальними артефактами, які можна втратити чи знищити. Це величезний прошарок культурних та духовних цінностей, що охоплює народну творчість, ремесла, вірування, традиції та звичаї, але не обмежується ними. Усе разом і робить українців українцями.

Труднощі, з якими останніми роками зіткнулися українці, неочіку-

вано стали стимулом, якого не вистачало багатьом громадянам нашої держави на шляху до національного самоусвідомлення. Населення України, яке тривалий час мало відрізнялося від населення інших країн колишнього СРСР, під впливом потужних потрясінь нарешті усвідомило себе громадянами, і не просто громадянами, а українцями — народом самобутнім, давнім, який має величну й трагічну історію, непросте сьогодення та майбутнє, яке будувати треба просто зараз.

Тотальне відновлення національної пам'яті — так можна схарактеризувати процеси, що відбуваються в українському суспільстві на сьогодні. Такі процеси відбувались у країнах, які тривалий час були позбавлені державності, а природні національні процеси були придушені. Закономірно, що протидія такій “амнезії” супроводжується загостренням здавнених міжнаціональних або і міждержавних конфліктів. Складно назвати навіть хоч одну європейську державу, яка б уникнула конфліктів із сусідами. Практично у кожній з них за найменшого приводу з'являється низка історичних претензій, які лише чекають нагоди, щоб нагадати про себе.

Процеси націєтворення в Україні та в країнах Європейського Союзу, архетипи, до яких звертаються всі без винятку народи, загалом є дуже схожими, як і складнощі, які їм доводиться долати на своєму шляху. Толерантність і терпимість мають бути тими стовпами, на яких це націєтворення відбувається.

Україні часто та незаслужено дорікають тим, що, серед іншого, і

робить нас нацією. Однак дивно дорікати ухваленням мовних законів у той час, коли такі ж закони існують у країнах Європейського Союзу, у тому числі в уже згаданих Франції та Естонії. Смолоскипна хода на вулицях українських міст виглядає не так загрозливо, якщо згадати ходу зі смолоскипами у Великій Британії та Шотландії, у Латвії чи Франції [11].

Патріотизм, політична та громадянська активність в Україні трактуються як радикальний націоналізм, тоді як націоналісти цілком легітимно обживають місця у парламентах Франції й Німеччини, а також активно заявляють про себе в Австрії та Польщі. Недоречно говорити про територіальні претензії в контексті підписаних Гельсинських угод та інших міжнародних договорів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Архетипи, які властиві кожній нації, передаються з покоління в покоління. Українські землі будуть там, де говоритимуть українською мовою, де шануватимуть українську культуру, знатимуть правдиву українську історію, де усвідомлюватимуть себе українцями й виховуватимуть це усвідомлення у своїх дітях та онуках. І важливим завданням сьогодення є повага один до одного, виважене ставлення до національного різноманіття країн Європи, до яких належить і Україна, а також усвідомлення власної національної гідності.

Націєтворчі процеси в Україні триватимуть, і, зважаючи на численні внутрішні та зовнішні загрози, вони потребують особливої уваги та підтримки з боку держави. Саме від

повноти усвідомлення причин і мети цих процесів, а також зваженої державної підтримки залежать успішність впровадження реформ, відновлення економічної стабільності та забезпечення національної безпеки. Подальші наукові дослідження повинні відбуватися саме у цьому напрямі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

---

1. *Forbes* (2016), “3 Reasons Brits Voted For Brexit”, available at: <https://www.forbes.com/sites/johnmauldin/2016/07/05/3-reasons-brits-voted-for-brexit/#3e684bde1f9d> (Accessed 30 March 2018).
2. *The Daily Star* (2018), “Memory laws and nationalist lies”, available at: <https://www.thedailystar.net/opinion/project-syndicate/memory-laws-and-nationalist-lies-1552414> (Accessed 30 March 2018).
3. *Історія України* (2010), “Нація” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://histua.com/slovník/n/paciya> (Accessed 30 March 2018).
4. *Ревизионизм Холокоста* (2013), “Херберт Цукурс — мифы или принципы?” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://holocaustrevisionism.blogspot.com/2013/01/blog-post_25.html (Accessed 30 March 2018).
5. *ZN.UA* (2011), “Мовне законодавство і мовні відносини у Франції: погляд крізь віки-2” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://dt.ua/POLITICS/movne_zakonodavstvo_i_movni_vidnosini_u_frantsiyi_poglyad_kriz_viki-2.html (Accessed 30 March 2018).
6. *Тексти.org.ua* (2009), “Як фіни ставали фінами. Проти Швеції — фольклор, проти Росії — терор” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://texty.org.ua/pg/article/newsmaker/read/11032/> (Accessed 30 March 2018).
7. *Європейська правда* (2018), “В Естонії через незнання державної мови звільнили дюжину рятувальників” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.euointegration.com.ua/news/2018/03/29/7079660/> (Accessed 30 March 2018).
8. *UA Modna* (2018), “Іврит: воскресіння з мертвих (закінчення)” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uamodna.com/articles/ivryt-voskresinnyaz-mertvyh-zakinchennya/?utm_source=daily&utm_medium=email&utm_campaign=20180321 (Accessed 30 March 2018).
9. *Державний комітет статистики України* (2003), Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> (Accessed 30 March 2018).
10. *Центр Разумкова* (2017), “Українці зліва направо” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/statti-ta-interviu/ukraintsi-zliva-napravo> (Accessed 30 March 2018).
11. *Вголос* (2016), “Не варто боятись смолоскипів” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://vgolos.com.ua/articles/ne_varto_boyatys_smoloskypiv_243639.html (Accessed 30 March 2018).

REFERENCES

---

1. *Forbes* (2016), “3 Reasons Brits Voted For Brexit”, available at:

- <https://www.forbes.com/sites/johnmauldin/2016/07/05/3-reasons-brits-voted-for-brexit/#3e684bde1f9d> (Accessed 30 March 2018).
2. *The Daily Star* (2018), “Memory laws and nationalist lies”, available at: <https://www.thedailystar.net/opinion/project-syndicate/memory-laws-and-nationalist-lies-1552414> (Accessed 30 March 2018).
  3. *History of Ukraine* (2010), “Nation”, available at: <http://histua.com/slovník/n/naciya> (Accessed 30 March 2018).
  4. *Revisionism of the Holocaust* (2013), “Herberts Cukurs – myths or principles?”, available at: http://holocaustrevisionism.blogspot.com/2013/01/blog-post_25.html (Accessed 30 March 2018).
  5. *ZN.UA* (2011), “Language legislation and linguistic relations in France: a look through the centuries-2”, available at: https://dt.ua/POLITICS/movne_zakonodavstvo_i_movni_vidnosini_u_frantsiyi_poglyad_kriz_viki-2.html (Accessed 30 March 2018).
  6. *Texty.org.ua* (2009), “How Finns became Finns. Against Sweden – folklore, against Russia – terror”, available at: <http://texty.org.ua/pg/article/newsmaker/read/11032/> (Accessed 30 March 2018).
  7. *Yevropeiska pravda* (2018), “In Estonia, due to the lack of knowledge of the state language, a dozen rescuers were fired”, available at: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/03/29/7079660/> (Accessed 30 March 2018).
  8. *UA Modna* (2018), “Hebrew: resurrection from the dead (ending)”, available at: https://uamodna.com/articles/ivryt-voskresinnya-z-mertvyh-zakinchennya/?utm_source=daily&utm_medium=email&utm_campaign=20180321 (Accessed 30 March 2018).
  9. *State Statistics Committee of Ukraine* (2003), “On the number and composition of the population of Ukraine according to the results of the All-Ukrainian Population Census 2001”, available at: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> (Accessed 30 March 2018).
  10. *Razumkov Centre* (2017), “Ukrainians from left to right”, available at: <http://razumkov.org.ua/statti-ta-interviu/ukraintsi-zliva-napravo> (Accessed 30 March 2018).
  11. *Vgolos* (2016), “Do not be afraid of torches”, available at: http://vgolos.com.ua/articles/ne_varto_boyatys_smoloskypiv_243639.html (Accessed 30 March 2018).